

Komunikat Grupy Kopernika

W dniach od 7 do 9 grudnia 2023 roku Grupa Kopernika spotkała się w Berlinie na czterdziestym drugim posiedzeniu. Niniejszy raport „Niemcy i Polska: Jak ożywić, wzmocnić i rozbudować współpracę” streszcza wspólne przemyślenia członków grupy.

prof. Waldemar Czachur, Warszawa
prof. Peter Oliver Loew, Darmstadt

17.01.2024

XXXIV raport Grupy Kopernika

Niemcy i Polska: Jak ożywić, wzmocnić i rozbudować współpracę

Rok 2024 otwiera szansę na ożywienie stosunków polsko-niemieckich po latach zastoju oraz ich ostudzenia na płaszczyźnie politycznej. Nie będzie łatwo nadać im nowy i lepszy kształt, gdyż zarówno nowy rząd w Polsce, jak i rząd federalny są zaabsorbowane problemami wewnątrzpolitycznymi.

Spółeczeństwo polskie nie uległo pokusie populizmu, dając temu wyraz podczas wyborów parlamentarnych w październiku 2023 roku poprzez niespotykaną dotychczas mobilizację. Wielu obserwatorów upatruje w tych wyborach tendencji, która może wpłynąć na przyszłość demokracji europejskich.

Na skutek epokowego zwrotu (*Zeitenwende*) Niemcy zrewidowały swoje stanowisko wobec Rosji i wraz z Polską wspierają walkę Ukrainy przeciwko rosyjskiemu agresorowi oraz zbliżenie Ukrainy do Unii Europejskiej. W obu przypadkach oznacza to, że w dialogu polsko-niemieckim nie ma mowy o powrocie do starych wzorców działania. Odpowiedzialność za kształt stosunków obustronnych w Europie, ważnych także dla jej przyszłości, leży po obu stronach Odry i Nisy. Będzie to wymagało silnej woli politycznej i szczególnie kreatywnych rozwiązań ze strony rządzących tak w Berlinie, jak i w Warszawie. Konieczne jest przy tym, by polityka wykorzystwała również dynamikę polsko-niemieckiego społeczeństwa obywatelskiego, jego pokładów energii, która może podnieść efektywność wspólnych działań.

Apelujemy do opinii publicznej oraz do elit w Polsce i w Niemczech, by dążyli do zbudowania nowych i solidnych podstaw obustronnych relacji.

To dobry czas, by wzmocnić i rozbudować struktury polsko-niemieckiego sąsiedztwa. Wprawdzie w ostatnich latach stosunki polsko-niemieckie na płaszczyźnie samorządowej oraz społecznej nie uległy stagnacji, to na wielu płaszczyznach współpracy politycznej, przewidzianych w traktacie dobrosąsiedzkim z 1991 roku, nastąpił zastój.

Konieczne jest przede wszystkim wznowienie regularnych polsko-niemieckich konsultacji międzyrządowych, które po raz ostatni odbyły się w 2018 roku. Powinien je poprzedzić intensywny proces przygotowawczy w poszczególnych resortach. Oba rządy powinny przywrócić pełnomocnikom do spraw stosunków polsko-niemieckich należne im znaczenie i

przyznać rangę na podobnym poziomie politycznym. We wszystkich województwach i landach należy obsadzić stanowiska odpowiednio pełnomocników ds. mniejszości i pełnomocników ds. Polonii. Należy też wzmocnić ich pozycję oraz stworzyć platformy współpracy między nimi. Wzmocnienie więzi językowo-kulturalnych z krajem pochodzenia należy postrzegać jako strategiczną inwestycję na rzecz naszych stosunków politycznych oraz kulturalnych. Musimy wspomagać osoby i instytucje, które angażują się w rozwój i wzmocnienie stosunków między oboma społeczeństwami.

W roku 2018 odbyło się również ostatnie posiedzenie Forum Polsko-Niemieckiego. Forum to ma długą, sięgającą lat 70. (okresu polityki odprężenia) historię, i odegrało istotną rolę opiniotwórczą wśród przedstawicieli i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego oraz elit politycznych obu krajów. Konieczne jest ponowne spotkanie tego gremium, jednak w nowej formie, uzupełnionej o tematyczne koła dyskusyjne, a także rozszerzonego o polsko-niemiecki parlament obywatelski (por. [XXXIII raport Grupy Kopernika](#)). Do debaty o przyszłości dialogu włączyć należy Polsko-Niemieckie Forum Młodzieży, organizowane w przeszłości przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży. Współdziałanie na tych trzech poziomach mogłoby za kilka lat zaowocować powstaniem nowej instytucji – Polsko-Niemieckiego Forum Przyszłości.

Poszerzanie znajomości historii, przede wszystkim upowszechnianie w Niemczech wiedzy o napaści Niemiec na Polskę i o okupacji niemieckiej podczas II wojny światowej, powinno odgrywać ważną rolę w procesie kształtowania stosunków bilateralnych. Domagamy się od rządu Niemiec wyraźnej deklaracji uznania uchwały Bundestagu w sprawie utworzenia w Berlinie miejsca pamięci polskich ofiar pod niemieckim panowaniem podczas II wojny światowej, a także szybkiej realizacji koncepcji „Domu Polsko-Niemieckiego”, stworzonej i przedstawionej przez Fundację Pomnika Pomordowanych Żydów Europy oraz Niemiecki Instytut Spraw Polskich.

W 2024 roku przypada 85. rocznica wybuchu II wojny światowej oraz 80. rocznica powstania warszawskiego. Jednocześnie będziemy obchodzić 20. rocznicę przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz 35. rocznicę Mszy Pojednania w Krzyżowej. Wszystkie te jubileusze oraz inne rocznice ważnych wydarzeń ze wspólnej historii powinny być obchodzone wspólnie i traktowane w obu krajach jako równie ważne.

Istotną rolę we wspieraniu dobrosąsiedzkich relacji odgrywają dwie instytucje: Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM) oraz Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (FWPN). Dzięki dwustronnie wypracowanym strukturalnym oraz wieloletnim wspólnym doświadczeniom stanowią one mocny fundament relacji na poziomie społeczeństwa obywatelskiego i mają istotny wpływ na inicjowanie nowych projektów. Nie potrzeba wiele, by znacznie wzmocnić skuteczność tych instytucji: w 2023 roku, po trzech latach ograniczeń spowodowanych pandemią, PNWM umożliwiła kontakt 58 tysiącom młodych ludzi poprzez udział w wymianie. Jednak 150 wniosków nie uzyskało wsparcia ze względu na brak środków. Również kapitał założycielski FWPN jest zbyt niski, by wpływy z oprocentowania gwarantowały roczne dotowanie projektów na pożądanym poziomie. Zwiększenie kapitału mogłoby umożliwić wsparcie inicjatyw obywatelskich oraz utworzenie nowego funduszu obywatelskiego, przeznaczonego na mniejsze polsko-niemieckie projekty.

Należałoby również wzmocnić w dalszym działaniu Niemiecki Instytut Spraw Polskich, który stanowi główny ośrodek dla wszystkich, którzy zajmują się Polską w Niemczech. Jednocześnie

pożądane byłoby utworzenie Polskiego Instytutu ds. Niemieckich, który w Polsce w podobny sposób angażowałby się w rozpowszechnianie wiedzy o kraju sąsiada. Również miejsca spotkań młodzieży polsko-niemieckiej, jak m.in. Fundacja „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego, powinny cieszyć się wsparciem obu rządów, by mogły nadal wypełniać powierzone im zadania.

Czyż nie nadszedł właściwy moment, by nadać nowy impet stosunkom polsko-niemieckim, a jednocześnie trwale wzmocnić ich instytucje oraz podmioty? Czyż nie jest to odpowiedni moment, by aktywnie pracować nad zmianą wzajemnego postrzegania sąsiadów? Czyż nie jest to właściwy moment, by zabezpieczyć materialne i niematerialne struktury wzajemnych relacji przed niebezpieczeństwami wynikającymi z ich negatywnej instrumentalizacji w naszych spolaryzowanych społeczeństwach?

Stąd nasz apel skierowany do politycznych decydentów i decydek w obu krajach, by wykorzystać okazję i przeprowadzić bilans polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie. Proces ten mógłby zaowocować nowym jego kształtem w postaci „Polsko-niemieckiego traktatu o wspólnej odpowiedzialności w Europie”.

Grupa Kopernika jest projektem Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich oraz Fundacji „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego. Posiedzenie w Berlinie odbyło się dzięki wsparciu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.